Konuşan Kur’an (Kur’an-ı Natık) ve Alevilerin Kur’an ile İlişkisi

Zeynep Oktay
zeynepoktay@gmail.com

Yayımlanma Tarihi:
5 Ekim 2025

İndirilme Tarihi:
07.11.2026

Önerilen Atıf: Oktay, Zeynep (2025). Konuşan Kur’an (Kur’an-ı Natık) ve Alevilerin Kur’an ile İlişkisi. Alevi Ansiklopedisi — ISIL: DE-4607. https://doi.org/10.68413/aleviansiklopedisi.3fnd9 (Erişim Tarihi: 07.11.2026)

Alevi Ansiklopedisi, **Kütüphaneler ve İlgili Kuruluşlar için Uluslararası Standart Tanımlayıcı** kapsamında **ISIL: DE-4607** koduyla kayıtlıdır.

ISSN 3055-9928

ISIL URI /isil/DE-4607

LOBID
lobid.org/organisations/DE-4607

Permalink id.zdb-services.de/resource/organisations/DE-4607

Adres: Alevi Ansiklopedisi
Körnebachstr. 49-51, 44143 Dortmund

info@aleviansiklopedisi.com

Özet
“Alevi” üst başlığı altında anılan topluluklarda, “Âşığın sözü Kur’an’ın özü” ifadesi, deyiş ve nefeslerin (Alevi ve Bektaşi ilahileri) çoğu zaman Kur’an’dan bile daha fazla kutsallık atfedilerek, Tanrı’nın seçilmişleri olan gürûh-ı nâcî’ye (kurtuluşa eren topluluğa) ait ilahi sözler olarak kabul edildiğini vurgular. Bu yaklaşım, vahiy ile ilham arasındaki sınırı bulanıklaştırır; Şiî gelenekteki Kur’an-ı Natık (Konuşan Kur’an) kavramının Alevi doktrinine uyarlandığı bu yaklaşımda saz, telli Kur’an olarak adlandırılır. Şiî, tasavvufî ve hurufî geleneklerden beslenen bu anlayış, özellikle nefeslerde Ali’yi ilahlaştırarak onu Kur’an’ın bâtınî anlamıyla özdeşleştirir. Günümüz Alevileri Kur’an’a yönelik farklı tutumlar sergiler. Toplumun bir kısmında Kur’an’ı reddeden görüşler ve Kur’an’ın tahrife uğradığına dair inançlar bulunmaktadır. Öte yandan, Fatiha Suresi gibi bazı sureler kutsal kabul edilerek ritüellerde genellikle Türkçe olarak okunur. Türkçenin tercih edilmesi, bâtınî anlama verilen önemi öne çıkarır; bu da Kur’an ile erenlerin sözleri arasındaki hiyerarşiyi ortadan kaldırır ve hakikatin çoğu kez zahirî gerçeklik tarafından gizlenen bâtında (sır) yattığına dair Alevi inancını ortaya koyar.

Anahtar Kelimeler: Ali, Deyiş, İlham, Inspiration, Kuran, Nefes, Qur'an, Secret, Sır

Vahiy ve İlham [1]

Sıklıkla dile getirilen Alevi deyişlerinden biri “Âşığın sözü Kur’an’ın özü”dür. Bağlama eşliğinde icra edilen ve deyiş, nefes ya da ayet gibi adlarla bilinen Alevi ve Bektaşi şiiri, ilahi bir söz biçimi olarak kabul edilir. Alevi ilahileri, Kur’an’ın içsel anlamını taşıdığı düşüncesiyle, ruhani pratiklerde kimi zaman Kur’an’ın kendisinden bile daha yüce bir konuma yerleştirilir.

Telif Hakkı © 2026 Alevi Ansiklopedisi ve yazar(lar)a aittir. Aksi belirtilmedikçe Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC-ND 4.0) kapsamında yayımlanmıştır. Her türlü kullanımda uygun atıf zorunludur. Ticari kullanım, değişiklik, çeviri veya yeniden yayın için Alevi Ansiklopedisi ve/veya yazar(lar)ın yazılı izni gereklidir.

Bu bakış açısı, Alevilerin Tanrı'nın seçilmişleri, yani hadis kökenli bir ifade olan "gürûh-ı nâcî" (kurtuluşa eren topluluk) olduğuna, İslam topluluğunun geri kalanının ise yoldan saptığına dair inançtan beslenir. Bu nedenle deyiş ve nefesler, kişisel iradelerini terk ederek Allah'ın iradesiyle iş gören "Allah dostları"na (insan-ı kâmil) atfedilir. Bu anlayış, vahiy ile ilham arasındaki ayrımı fiilen ortadan kaldırır. Şiî gelenekte İmamları ifade eden Kur'an-ı Natık (Konuşan Kur'an) kavramı, Alevi doktrini içinde yeniden yorumlanarak Alevi şiirinin dinsel pratiğe dâhil edilmesinin temel ilkelerinden biri haline getirilir. Ayrıca, cem töreninde şiirlerin icrasına eşlik eden saz, saygı ifadesiyle "telli Kur'an" olarak adlandırılır. Deyişlerde "kâlu belâ" (A'râf, 172) ve "nahnu kasemnâ" (Zuhruf, 32) gibi ayet parçalarına sıklıkla raslanılır. Kur'an'ın Alevi-Bektaşi yorumu Şiî, tasavvufî ve hurufî öğeleri bünyesinde bütünleştirir. Bazı şiirlerde Muhammed ile Ali'nin veya On İki İmam'ın birliği vurgulanırken, deyişler ve bazı eserlerde Ali'nin ilahlaştırıldığı sıkça görülür. Bu eserlerde Ali, Kur'an'ın bâtınî anlamının cisimleşmiş hali olarak tasvir edilir.

Günümüz Aleviliği

Günümüz Alevileri Kur'an'a ilişkin geniş bir yelpazeye yayılan tutumlar sergiler. Bazı Aleviler arasında Kur'an'ın tahrife uğradığına dair yaygın bir inanış vardır. Kur'an'ı tamamen reddeden tutumlar da mevcuttur. Öte yandan, mevcut Kur'an bütünüyle kutsanmasa dahi, belirli sure ve ayetler kutsal addedilerek Alevi ritüellerine dâhil edilir ve çoğunlukla Türkçe okunur. Bunların içinde en yaygın olanları Fatiha Suresi ve Nur Ayetidir (Nûr, 35). Türkçenin tercih edilmesi, ilahi mesajın bâtınî anlamıyla özdeşleştirilmesine dayalı güçlü bir vurguya işaret eder. Bu bakış açısı, Kur'an ile erenlerin sözü arasındaki hiyerarşiyi bir kez daha ortadan kaldırır.

Sonuç

Alevi ilahilerinin kutsallığı, onları söyleyen âşığın ve onun cemaatinin kutsallığından kaynaklanır; zira onlar Kur'an'ın içsel anlamını açığa çıkarma, yorumlama ve kendi varlıklarında taşıma kapasitesine sahiptirler. Alevi Kur'an

anlayışı böylece Alevilerin zahir (dış) ile bâtın (iç) arasındaki ilişkiye dair özgün bakış açısını yansıtır. Hakikat daima bâtında, sırda bulunur. Zahire ait dış görünüş ise sıklıkla bir engel, delinmesi gereken bir perde olarak algılanır.

Ey sufi nutkuma gel eyle iman
Her sözüm Mevla'nın sözü gibidir
Tıpkı bana benzer Hazret-i Sübhan
İşte yüzüm anın yüzü gibidir

(Edib Harabi, *Edib Harâbî Dîvânı (Karşılaşmalı Metin)*, ed. Yıldız Balaban, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2017, s. 349)

Sonnotlar

[1] Bu madde, yazarın yakında yayımlanacak şu çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır: "The Speaking Qur'an in Alevism: Poetry and the Word of God." Esotericism and the Qur'an / L'ésotérisme et le Coran içinde, haz. Wissam Halawi ve Bruce Fudge.

Kaynakça & İleri Okumalar

Noyan, Bedri. 2007. *Kur'ân-ı Kerîm (Manzum Meâl)*. İstanbul: Ardıç Yayınları. İlk baskı 1997.

Oktay-Uslu, Zeynep. 2022. "Alevism as Islam: Rethinking Shahab Ahmed's Conceptualization of Islam through Alevi Poetry." *British Journal of Middle Eastern Studies* 49 (2): 305-326.

Öztoprak, Halil. 2006. *Kur'an'da Hikmet, Tarihte Hakikat ve Kur'an'da Hikmet İncil'de Hakikat*. İstanbul: Demos Yayınları. İlk baskı 1951-1952.

Vaktidolu (Adil Ali Atalay). 2019. *Kur'an-ı Kerim: Manzum Meali ve Tefsir Özeti*. İstanbul: Can Yayınları.

Wilson, M. Brett. 2014. *Translating the Qur'an in an Age of Nationalism: Print Culture and Modern Islam in Turkey*. Oxford: Oxford University Press.

Yüksel, Emine. 2022. “We Are the Descendants of Güruh-ı Naci: The Notion of Güruh-ı Naci in Alevism and Bektashism.” *Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association* 9 (2): 307-330.

Yayıncı Notu: Bu yayında yer alan görüş, yorum ve veriler yalnızca ilgili yazar(lar)a aittir; Alevi Ansiklopedisi’nin, editörlerinin veya destekleyici kurumların görüşlerini zorunlu olarak yansıtmaz. Alevi Ansiklopedisi ve editörleri, içeriğin kullanımından doğabilecek sonuçlardan sorumlu değildir